

1.3. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

SOCIO-ECONOMIC ASPECTS OF THE TRANSFORMATION OF THE LABOUR MARKET AND VOCATIONAL EDUCATION TO ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анжела Павлішина

викладач

Подільського професійного коледжу,
м. Кам'янець-Подільський,
<https://orcid.org/0009-0006-5802-2992>
an.pavlyshyna@gmail.com

Anzhela Pavlyshyna

teacher

Podilskyi Vocational College,
Kamianets-Podilskyi,
<https://orcid.org/0009-0006-5802-2992>
an.pavlyshyna@gmail.com

У підрозділі розглядаються сучасні тенденції розвитку професійної освіти в країнах Європейського Союзу з огляду на виклики сталого розвитку суспільства. Аналізуються політичні, економічні, соціально-демографічні та технологічні чинники, які впливають на системи професійної підготовки, а також визначаються можливі загрози та перспективи їхнього розвитку. Особлива увага приділяється таким аспектам, як уніфікація освітніх стандартів, інтеграція ІКТ у освітній процес, розвиток підприємницької компетентності та адаптація освітніх програм до потреб ринку праці. Також досліджено впровадження дуальної корпоративної моделі та її роль у системі професійної освіти країн ЄС.

The section examines the current trends in the development of professional education in the countries of the European Union in view of the challenges of sustainable development of society. Political, economic, socio-demographic, and technological factors that affect professional training systems are analyzed, as well as possible threats and prospects for their development are determined. Particular attention is paid to such aspects as the unification of educational standards, the integration of ICT into the educational process, the development of entrepreneurial competence, and the adaptation of educational programs to the needs of the labor market. The implementation of the dual corporate model and its role in the vocational education system of the EU countries were also investigated.

Ключові слова: професійна освіта, сталий розвиток, дуальна корпоративна модель, ІКТ, освітні стандарти, ринок праці, кваліфікаційні рамки.

Keywords: vocational education, sustainable development, dual corporate model, ICT, educational standards, labor market, qualification frameworks.

Розвиток систем професійної освіти та навчання в країнах Східної і Західної Європи, включаючи Україну, пов'язаний з політичними, економічними, соціально-демографічними та технологічними чинниками. До потенційних загроз, які негативно

впливають на функціонування цих систем, належать зменшення попиту на кваліфікованих спеціалістів у середньостроковій перспективі, орієнтація окремих країн ЄС на власні національні траєкторії розвитку освітньої сфери та зниження їхньої привабливості. Серед можливостей, що сприятимуть удосконаленню професійної підготовки кваліфікованих кадрів, варто виділити такі аспекти: подальша уніфікація і посилення конвергенції систем професійної освіти; зростання попиту на висококваліфікованих фахівців із розвиненими технологічними і цифровими компетентностями; підвищення попиту на безперервну професійну освіту; гармонізація освітніх стандартів підготовки спеціалістів, гнучкість траєкторій здобуття професійних кваліфікацій і визнання результатів навчання; забезпечення якості освіти й актуалізація її змісту відповідно до технологічних інновацій; активніше впровадження ІКТ для доступного, інтерактивного і персоналізованого навчання; розвиток підприємницьких компетентностей серед молоді; зміни у формах і змісті освітнього процесу, а також організації взаємодії в установах професійної освіти (включно зі створенням технологічних хабів і стартап-інкубаторів). Пріоритети розвитку професійної освіти й навчання сформувавши спільний теоретичний фундамент для розвитку сучасних систем професійної освіти в країнах ЄС.

Здійснюючи аналіз науково-методичної літератури з питання професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства було досліджено результати наукових здобутків багатьох вітчизняних науковців, зокрема: Л. Колешні, А. Чичук, Т. Кучай, О. Біда – згадані науковці аналізували проблему вищої освіти у країнах Європейського Союзу; у міжнародному аспекті питання вищої освіти досліджували такі вчені як: О. Боньковський, Т. Димань, А. Вовкогон, М. Дей, А. Василюк, В. Базелюк; А. Сбруєва досліджує теоретичні, нормативні, організаційні та змістово-процесуальні основи формування європейського підходу до забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору. Л. Сігаєва проводить аналіз освітніх установ та організацій у розвинутих країнах, що безпосередньо займаються питаннями освіти дорослих.

Метою дослідження є вивчення та обґрунтування ролі професійної освіти в забезпеченні сталого розвитку суспільства, визначення основних підходів і стратегій, які сприяють формуванню компетентностей, необхідних для адаптації до глобальних викликів, таких як екологічна, економічна та соціальна стійкість, а також розробка рекомендацій щодо інтеграції принципів сталого розвитку в програми професійної підготовки фахівців.

Сучасний розвиток професійної освіти в країнах Європейського Союзу відзначається значною диверсифікацією провайдерів, рівнів і цільових аудиторій; підвищенням горизонтальної та вертикальної гнучкості освітніх траєкторій; акцентом на навчанні, заснованому на продуктивній діяльності; поєднанням базової та безперервної професійної освіти; а також інтеграцією освітніх систем і програм.⁸²

Професійна освіта відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства, оскільки вона є важливим механізмом підготовки кваліфікованих фахівців, здатних відповідати на глобальні виклики сучасності, зокрема екологічні, економічні та соціальні. Системи професійної освіти не лише формують професійні компетентності, але й сприяють розвитку навичок критичного мислення, креативності та адаптивності, необхідних для вирішення проблем сталого розвитку. Забезпечення сталого розвитку вимагає інтеграції знань про екологічну стійкість, соціальну відповідальність та економічну ефективність у програми професійної підготовки. Професійна освіта має сприяти формуванню екологічної свідомості у майбутніх фахівців та розвитку компетентностей, що відповідають сучасним вимогам сталого розвитку, таким як енергоефективність, зменшення впливу на довкілля та соціальна інклюзивність. Окрім того, професійна освіта здатна забезпечити безперервність навчання протягом усього життя, що є важливою умовою для адаптації до змінних умов ринку праці, викликаних технологічними інноваціями та зростаючою потребою в нових навичках. Таким чином, вона виконує не лише економічну функцію, але й сприяє досягненню соціальної стійкості, забезпечуючи рівні можливості для професійного зростання та розвитку для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального становища чи професійного досвіду. Отже, професійна освіта є невід'ємним елементом у забезпеченні сталого розвитку суспільства, сприяючи інтеграції принципів стійкості в економічну діяльність, соціальні відносини та екологічну політику.

Термін «Європейський простір вищої освіти» можна розглядати як інноваційну геоосвітню територію, створену за допомогою таких механізмів, як Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, національні рамки кваліфікацій, що узгоджуються з Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Додаток до диплома, а також Європейські стандарти та рекомендації щодо

⁸² Біда, О., Кучай, Т., & Чичук, А. (2024). Професійна освіта в європейському просторі. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 3(37), 84–93. [http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3\(37\)-84-93](http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2024-3(37)-84-93)

забезпечення якості вищої освіти.⁸³ У Європі сформувалися три основні «класичні» моделі, які застосовуються в системі професійної освіти та навчання в країнах ЄС: державна регульована модель (Франція) та дуальна корпоративна модель (Німеччина). Ці моделі відрізняються, зокрема, роллю держави в управлінні системою професійної освіти та навчання.

У структурному розвитку національних систем професійної освіти і навчання (ПОН) помітний вплив двох ключових концепцій і напрямів змін. Перший напрям пов'язаний із навчанням на основі виробничої діяльності або на робочих місцях, як це практикується в Австрії, Данії та Німеччині, а також розширенням освітніх систем через включення нових елементів, особливо у сфері вищої освіти. Другий напрям стосується диверсифікації професійної освіти, що розглядається як структурний компонент навчання протягом усього життя, прикладом чого є Франція та Фінляндія. Впровадження Європейської рамки кваліфікацій (EQF) сприяло уніфікації освітніх програм для підготовки кваліфікованих фахівців. Західноєвропейські країни, такі як Франція, Австрія та Нідерланди, створили так звані «гібридні структури», що дозволяють здійснювати переходи між програмами професійної освіти і навчання та вищої освіти. Ці країни мають різні традиції професійної освіти і навчання, а також унікальні «культури навчання».⁸⁴

Системи професійної освіти та навчання в країнах Західної Європи, таких як Австрія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина та Франція, суттєво відрізняються за інституційними й організаційними характеристиками, а також підходами до впровадження освітніх програм. Однак їх об'єднує практична спрямованість професійної освіти, що реалізується через навчання, засноване на продуктивній діяльності. Найбільш поширеними й популярними формами таких програм є дуальна освіта та система учнівства, хоча спостерігається також інтеграція курсів професійної підготовки в загальноосвітні програми. Деякі країни дотримуються певної вузької освітньої траєкторії, обираючи один із видів професійної підготовки, тоді як інші активно комбінують різні форми практичного навчання для забезпечення індивідуальних потреб і здібностей кожної людини, а також для задоволення інтересів роботодавців, враховуючи

⁸³ Єфремова, О., & Бивалькевич, Л. (2024). Професійна освіта в країнах Західної Європи. *Дидактика*, 1, 53–61. <https://doi.org/10.58407/DIDACTICS.24.1.7>

⁸⁴ Сірий, С. В. (2020). Освіта, освітні орієнтації та професійна підготовка молоді України на фоні євроінтеграції: статистичні та соціологічні виміри. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 5, 247–265. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.5.2020.203718>

вимоги ринку праці до рівня та якості підготовки кваліфікованих фахівців.

Наприклад, дуальна система освіти в деяких країнах може функціонувати паралельно з широким спектром шкільних програм, які суттєво відрізняються за вимогами до вступу, змістом, типами та рівнями кваліфікацій. До таких програм належать підготовчі курси професійних шкіл, програми загальної середньої освіти вищого рівня, професійно-орієнтована освіта, а також спеціалізовані програми початкової професійної підготовки. Тривалість цих програм зазвичай становить від 1 до 3 років, тоді як дуальна освіта триває близько 3–3,5 років. Випускники дуальних програм, як правило, мають більшу популярність серед роботодавців, оскільки така освіта поєднує не лише навчання професії, а й формування відповідної професійної поведінки.

Країни Європи різняться за кількістю молоді, яка бере участь у програмах професійної освіти. Лідером є Австрія, де 75 % учнів обирають цей шлях. Аналіз віку учнів, які розпочинають професійне навчання, показує, що молодь має можливість вибирати професійно-орієнтовані освітні траєкторії вже у віці 14–15 років. Цей вибір зазвичай реалізується через підготовчі програми або програми початкової професійної освіти.

Ще однією важливою рисою систем професійної освіти в країнах Західної Європи є їх проникність, яка дозволяє гнучко планувати кар'єрні шляхи та навчальні траєкторії.⁸⁵

Найбільший інтерес з боку багатьох країн ЄС (і світу) викликає дуальна корпоративна модель, яка поширена в Австрії, Данії та Словаччині. Її окремі елементи впроваджуються в систему професійної освіти і навчання всіх країн ЄС, базуючись на ключових положеннях європейської освітньої політики. У європейському освітньому просторі функціонують 30 унікальних систем професійної освіти і навчання, які продовжують реформуватися і розвиватися в межах своїх традиційних моделей, започаткованих ще в XIX столітті. Розвиток систем професійної освіти і навчання в країнах ЄС тісно пов'язаний з політичними, економічними, соціально-демографічними та технологічними факторами, врахування яких дозволяє виявити потенційні загрози та можливості для проведення структурних і змістових змін.

До можливих загроз, які можуть негативно вплинути на функціонування систем професійної освіти і навчання в країнах ЄС,

⁸⁵ Гаврилюк, Н. М. (2022). Професійна освіта: викладання англійської студентам економічних спеціальностей. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 1, 143–148.

відносять: зменшення попиту на кваліфікованих фахівців у середньостроковій перспективі, переорієнтацію окремих країн-членів ЄС на національні пріоритети розвитку освітньої сфери, а також зниження рівня привабливості цих систем.

Серед можливостей, які можуть сприяти вдосконаленню моделей професійної підготовки кваліфікованих фахівців у країнах ЄС, варто виділити такі аспекти:

- подальшу уніфікацію та зміцнення рівня конвергенції систем професійної освіти і навчання;
- зростання попиту на кваліфіковану робочу силу, що володіє високими технологічними та цифровими компетентностями;
- збільшення попиту та соціального замовлення на безперервну професійну освіту;
- уніфікацію освітніх стандартів підготовки кваліфікованих спеціалістів, а також забезпечення гнучких траєкторій отримання професійних кваліфікацій і визнання результатів навчання;
- підтримку якості професійної освіти і навчання шляхом актуалізації її змісту відповідно до технологічного прогресу;
- активізацію використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі для забезпечення доступності, інтерактивності та індивідуалізації;
- розвиток підприємницької компетентності серед молоді;
- внесення змін до змісту та форм організації освітнього процесу, а також вдосконалення взаємодії в закладах професійної освіти (створення технологічних хабів, стартап-інкубаторів тощо).

Розвиток систем професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства є важливим елементом адаптації до сучасних глобальних викликів, таких як технологічні інновації, економічна та соціальна стійкість. Уніфікація освітніх стандартів, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а також розвиток підприємницьких компетентностей стають ключовими напрямками для забезпечення відповідності професійної підготовки вимогам ринку праці. Дуальна корпоративна модель, успішно інтегрована в багатьох країнах ЄС, слугує прикладом ефективної взаємодії між освітніми установами та роботодавцями, що підвищує якість і практичну орієнтацію освіти.